

Inhoud

- Inleiding
- Risico-inventarisatie en -evaluatie
- Arbeidsomstandigheden
- Medische begeleiding
- Verder te regelen zaken
- Verantwoordelijkheden van de leidinggevende

Bijlage 1 : Vragenlijst

Bijlage 2 : Nuttige informatie

Inleiding

Deze brochure geeft informatie over de risico's die werken in het buitenland met zich meebrengt. De brochure is bestemd voor medewerkers, studenten en leidinggevendenden. De risico's treden vooral op:

- bij het werken in de tropen en/of
- het werken onder minder goede of primitieve (arbeids)omstandigheden
- in landen waar grotere fysieke risico's (misdaad) worden gelopen
- in gebieden waar een risico van besmetting met ernstige ziekten aanwezig is
- op plaatsen waar sprake is van een verhoogde kans is op blootstelling aan chemische of biologische agentia

Medewerkers

De Arbowet geldt ook voor de medewerkers in het buitenland. Bij het werken over de landsgrenzen kan de werkgever nauwelijks voldoen aan de algemene wettelijke verplichtingen met betrekking tot de organisatie van de arbeid, de bestrijding van problemen aan de bron, het gebruik van machines en hulpmiddelen, vluchtwegen, de inrichting van de werkplek en de toewijzing van taken (artikel 3 van de Arbowet). Des te meer reden heeft de werkgever om een inventarisatie en evaluatie van risico's uit te voeren (artikel 5) en om voorlichting en onderricht te geven (artikel 8). Ook is het verstandig de medewerkers in de gelegenheid te stellen een arbeidsgezondheidkundig onderzoek te ondergaan (artikel 18).

Studenten

Onder 'medewerkers' verstaat de Arbowet ook studenten. De Universiteit Leiden is dus als onderwijsinstelling ook verantwoordelijk voor hun arbeidsomstandigheden. Bij sommige studierichtingen zijn buitenlandse stages min of meer verplicht. Studenten gaan echter ook vaak op eigen initiatief naar stage-adressen in het buitenland. In zo'n geval zal het faculteitsbestuur en/of de directie moeten vaststellen of het buitenlands verblijf onder de verantwoordelijkheid van de Universiteit Leiden valt.

Leidinggevendenden

De leidinggevende moet vóórdát de medewerker en/of student wordt uitgezonden de risico's van het werk in het buitenland onderzoeken en hem of haar de noodzakelijke informatie verschaffen.

Aan het eind van deze brochure wordt meer specifieke informatie voor de leidinggevende gegeven.

Voorlichting

Medewerkers die voor langere tijd naar het buitenland gaan, met name onervaren reizigers, kunnen behoefte hebben aan extra voorlichting. Bij studierichtingen waar buitenlandse reizen gebruikelijk zijn, zou de voorlichting aan studenten en aio's een plaats moeten krijgen in het curriculum.

Medewerkers die langdurig worden uitgezonden, nemen vaak hun gezin mee. Het is daarom van groot belang dat ook hun partner goed op de hoogte is van eventuele risico's. De leidinggevende wijst hierop.

De leidinggevende wijst ook op het belang van goede (medische) begeleiding voor vertrek en bij tijdelijke of definitieve terugkeer. De werkgever is verantwoordelijk voor de (medische) begeleiding van de werknemer. Als het gezin mee uitgezonden wordt, zijn er bovendien verplichtingen jegens de gezinsleden. De leidinggevende attendeert de werknemer op de noodzaak zich voldoende te verzekeren.

Risico-inventarisatie en -evaluatie

Inventarisatie

Bij werken in het buitenland kunnen enkele risicofactoren worden onderscheiden:

Veiligheid

Hoewel de echte werksituatie complexer kan zijn, onderscheiden we twee soorten werkzaamheden:

Type I: Werkzaamheden met betrekking tot het nemen van monsters, het werken met materialen, machines, gereedschappen en andere hulpmiddelen.

Type II: Onderzoek van en in leefgemeenschappen.

Voor beide typen werkzaamheden heeft de Interne Arbodienst/DVM één checklist ontwikkeld die gebruikt kan worden bij de risico-inventarisatie en -evaluatie.

Wanneer het 'signaalantwoord' gegeven wordt, zijn aanvullende maatregelen nodig om het risico te verkleinen. Deze checklist is in bijlage 1 van deze brochure opgenomen.

Belangrijk zijn ook de veiligheidsrisico's voortkomend uit bijvoorbeeld misdaad, sociale onlusten en oorlog. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken houdt hierover per land gedetailleerd informatie bij. Het opvragen van informatie bij het ministerie is een verplicht onderdeel van de risico-inventarisatie.

Bij veiligheidsrisico's moet ook worden gedacht aan heel praktische zaken als onveilige auto's, of elektriciteit die niet altijd zorgvuldig is aangelegd.

Gezondheid

In het algemeen worden aan tropenreizen gezondheidsrisico's toegeschreven. Dit suggereert voor de tropen een koppeling met klimatologische omstandigheden. Veelal zijn de gezondheidsrisico's echter verbonden met sociaal-economische omstandigheden, maar ook met bijvoorbeeld (voedsel)hygiëne, parasieten en insecten. Voor de beoordeling van de gezondheidsrisico's is daarom meer nodig dan de vermelding van het land van bestemming. De exacte verblijfplaats (stad, platteland), de omstandigheden (gastgezin, hotel, eigen woning) en de aard van het werk (bijvoorbeeld gezondheidszorg, buitenwerk) zijn minstens even belangrijk.

Individuele voorlichting over gezondheidsrisico's van werken in het buitenland wordt verzorgd door de Gemeenschappelijke Bedrijfsgezondheidsdienst (Interne Arbodienst/GBGD). Deze onderzoekt de risico's tijdens het vaccinatieprogramma. Medewerkers die geen vaccinatie nodig hebben voor hun verblijf in het buitenland maar die reizen naar landen waar wel een groot risico bestaat op besmetting met een ernstige ziekte zoals malaria, of een andersoortig groot risico, wordt aanbevolen hierover contact op te nemen met de Interne Arbodienst/GBGD en/of informatie in te winnen via de website van deze dienst.

Gedrag

Veel risico's voor veiligheid en gezondheid hebben te maken met gedrag. In dat opzicht moeten de risico's van werken in het buitenland niet worden onderschat, omdat vertrouwd gedrag in een andere sociaal-culturele omgeving soms een andere uitwerking kan hebben dan men zou verwachten. Ook wordt voedsel niet altijd volgens westerse normen bereid, zodat bijvoorbeeld het drinken van een glas cola met ijsblokjes van 'gewoon' water al een risicovolle handeling kan zijn.

Nazorg

De laatste jaren is er toenemende aandacht voor de psychische gevolgen van het werken in het buitenland. Zelfs onder 'normale' omstandigheden moet de cultuurschok niet worden onderschat. Anders dan veel mensen denken kan een cultuurschok ook bij terugkeer plaatsvinden en juist niet bij aankomst in de vreemd aandoende cultuur. Wie behoefte heeft aan een gesprek, kan een afspraak maken met een van de maatschappelijk werkers van de Interne Arbodienst/GBGD.

Evaluatie

Het is in ieders belang de risico's te minimaliseren. De bijgevoegde vragenlijst (bijlage 1) wil attenderen op zaken die afgewogen moeten worden, en op punten waarvoor extra voorbereiding geboden is. Na de risico-inventarisatie wordt een lijst gemaakt van de maatregelen en de voorzieningen die nodig zijn om de risico's tot een aanvaardbaar niveau terug te brengen. Op basis van de lijst wordt met de directe leidinggevende de afweging gemaakt of de buitenlandse werkzaamheden kunnen doorgaan. Naast de medische begeleiding moeten daarin zijn opgenomen verzekeringen en contactpersonen, zowel bij de universiteit als privé.

Arbeidsomstandigheden

Klimaat

De omstandigheden waaronder in het buitenland moet worden gewerkt kunnen per land sterk uiteenlopen. Zo kunnen verhoogde risico's door de arbeidsomstandigheden inherent zijn aan de werkzaamheden. Gedacht kan worden aan werkzaamheden die moeten worden verricht onder extreme temperaturen en/of zeer droge of vochtige omstandigheden. Voorbeelden zijn (archeologisch) onderzoek in woestijnachtige gebieden, poolgebieden of tropisch oerwoud.

Biologische agentia en chemische en/of radioactieve stoffen

Extra aandacht moet worden geschonken aan werkzaamheden met biologische agentia en chemische en/of radioactieve stoffen, al dan niet in laboratoria. Het is belangrijk de nodige preventieve voorzorgsmaatregelen te treffen om blootstelling aan deze agentia te minimaliseren. Zelfs in laboratoria moet men er op bedacht zijn dat de kwaliteit van de inrichting en de faciliteiten, zoals de aanwezigheid van goed werkende zuurkasten, ruimteventilatie en effectieve afscherming van straling sterk kunnen afwijken van de Nederlandse normen en regelgeving. Daarbij speelt eveneens dat de aanwezigheid en de houding ten opzichte van veiligheidsregels en de omgang met de genoemde agentia, aanmerkelijk anders kunnen zijn dan in Nederland.

Ergonomie

Ook wat betreft beeldschermwerk, het kantoormeubilair op de buitenlandse werkplek, voldoende ventilatie, sanitair en dergelijke zult u zich op de hoogte moeten stellen van de risico's.

Medische begeleiding

De medische zorg in het buitenland is sterk afhankelijk van plaatselijke omstandigheden. Medische voorzieningen kunnen van Nederlands niveau zijn, maar ook geheel afwezig. Uiteraard heeft de werkgever hierop geen enkele invloed. Wel kan dit aspect worden meegenomen bij de evaluatie van risico's.

Medische begeleiding vóóraf bestaat uit het geven van individuele voorlichting en advies, het voorschrijven van malariaprofylaxe (indien nodig) en het verstrekken van de door het land van bestemming verplichte en aanbevolen vaccinaties. Bij het voorschrijven en verstrekken van medicijnen en vaccinaties wordt rekening gehouden met de individuele medische gegevens en als daar aanleiding voor is, wordt medisch onderzoek gedaan. Een aparte medische keuring voor een tropenreis is daarom overbodig. Medische begeleiding is geïndiceerd bij werken onder primitieve omstandigheden en bij werken in de tropen. Bij twijfel kan de Interne Arbodienst/GBGD adviseren of uitgebreidere medische begeleiding nodig is.

De medische begeleiding dient bij voorkeur in handen te worden gegeven van een ervaren en gespecialiseerde dienst. In Leiden werkt de Interne Arbodienst/GBGD (071 527 80 15) bij de begeleiding van reizigers samen met de vaccinatiepolikliniek LUMC (071 526 36 36), en de GGD Zuid-Holland Noord (071 516 33 33). De Interne Arbodienst/GBGD is niet geëquipeerd voor de medische begeleiding van kinderen. Als medewerkers van de universiteit met hun gezin worden uitgezonden, kan de begeleiding het beste worden uitgevoerd door de vaccinatiepolikliniek van het LUMC.

Voor mensen die veel verschillende internationale reizen maken of veel verschillende landen aandoen, kan het lidmaatschap van de IAMAT nuttig zijn. De IAMAT (International Association for Medical Assistance to Travelers) is een in Canada gevestigde non-profit organisatie die zich ten doel stelt de medische zorg aan internationale reizigers te verbeteren. De IAMAT heeft lijsten met Engelsspreekende, goed opgeleide artsen in 125 landen. De Interne Arbodienst/GBGD is ook lid van de IAMAT, en kan daarover meer informatie verschaffen.

Na terugkeer uit de tropen of uit een gebied waar onder primitieve omstandigheden werd gewerkt, kan medisch onderzoek zinvol zijn. Bij terugkeer na een verblijf van meer dan drie maanden in zo'n gebied, wordt een onderzoek door de Interne Arbodienst/GBGD aangeboden. Het onderzoek is vrijwillig, en wordt uitgevoerd door de bedrijfsarts wanneer u daarvoor een afspraak maakt.

Verder te regelen zaken

Verzekeringen

De 'normale' risico's van ziekte, ongevallen, en aansprakelijkheid gelden natuurlijk ook in het buitenland. Een goede regeling van de aansprakelijkheden in het buitenland (in contracten en overeenkomsten) en goede verzekeringen zijn van belang. Daarnaast is een goede reis- en ongevallenverzekering een noodzakelijke aanvulling op de gebruikelijke verzekeringen. Wanneer bij de ziektenkostenverzekering geen World Assistance kaart is inbegrepen, kan het raadzaam zijn deze aan te vragen. Deze kaart voorziet in geval van ernstige ziekte in snelle overbrenging per vliegtuig naar een erkend steunziekenhuis, of in repatriëring. Bij het budgetteren voor een project moet rekening gehouden worden met de meerkosten van verzekeringen. Er dienen afspraken gemaakt te worden over de toedeling van kosten: wat komt voor rekening van de universiteit, wat voor rekening van de medewerker? Individuele voorlichting hierover is van groot belang.

Maak van thuisblijvers geen spoorzoekers ...

In verband met onvoorziene omstandigheden is het noodzakelijk om bij de faculteit, expertisecentrum of dienst die de werknemer of student uitzendt, een contactpersoon te hebben waarmee tijdens het verblijf in het buitenland regelmatige contact wordt gehouden. Deze persoon dient op de hoogte te zijn van de telefoonnummers en adressen van twee familieleden of vrienden van de uitgezonden medewerker, die in geval

van calamiteiten van welke aard dan ook, gewaarschuwd kunnen worden. Naast dit ‘thuisfront’ is, in het bijzonder als u alleen naar het buitenland vertrekt, een sleutelpersoon ter plaatse van groot belang: iemand waar in geval van nood op terug gevallen kan worden. Het is handig om de verschillende contactpersonen elkaars telefoonnummers en adressen door te geven. Bovendien is het raadzaam dat u zich bij de dichtstbijzijnde ambassade meldt.

Verantwoordelijkheden van de leidinggevende

- Wanneer een medewerker of student in het buitenland gaat werken is de werkgever verantwoordelijk voor dat in alle gevallen de risico's in kaart zijn gebracht. Bij elk project in het buitenland dient de leidinggevende een risico-inventarisatie en -evaluatie uit te (laten) voeren, vóórdat het project wordt goedgekeurd. Deze risico-inventarisatie en -evaluatie kan het beste worden gedaan door de opstellers van het project. Waarbij expliciet de vraag beantwoord moet worden of het noodzakelijk en verantwoord is dat het project wordt uitgevoerd.
- In de inventarisatie worden de risico's voor veiligheid en gezondheid omschreven. Om de aard van de risico's te onderscheiden wordt het onderzoek van de werkzaamheden ingedeeld in twee varianten. Vooral bij onderzoek van werkzaamheden van het type I kan daarbij de hulp van deskundigen, met name van de Interne Arbodienst/DVM, nodig zijn.
- Alle projecten in het buitenland moeten vooraf door de betrokkene met de direct leidinggevende worden gescreend op aspecten van veiligheid en gezondheid. Kosten die noodzakelijk zijn voor veiligheid en gezondheid, zoals beschermende kleding, komen ten laste van het project.
- Projecten in landen waar een negatief reisadvies van het Ministerie van Buitenlandse Zaken geldt, moeten vooraf ter goedkeuring worden voorgelegd aan het College van Bestuur. Dit geldt ook voor projecten die risico's opleveren samenhangend met de heersende politieke, culturele, sociale omstandigheden.
- Voor studenten wordt voor vertrek door de faculteit, namens het College van Bestuur, in een stage-overeenkomst vastgesteld of het verblijf in het buitenland onder verantwoordelijkheid van de Universiteit Leiden valt.
- De projectleiding draagt medewerkers/studenten op om zich voor medische begeleiding te vervoegen bij een ervaren en gespecialiseerde dienst (in Leiden: Interne Arbodienst/GBGD, vaccinatiepolikliniek LUMC en GGD Noord-Holland Noord), en houdt toezicht op de naleving. De kosten voor deze begeleiding komen ten laste van het project.
- De projectleiding attendeert de medewerkers/studenten op de noodzaak verzekeringen op maat af te sluiten en houdt hier toezicht op.
- De projectleiding wijst medewerkers/studenten die langer dan drie maanden in de tropen of onder primitieve omstandigheden gewerkt hebben, na hun terugkeer op de mogelijkheid om een gericht medisch onderzoek door de bedrijfsarts te ondergaan.

- Er wordt een contactpersoon van werkgeverszijde aangewezen, met wie de uitgezonden medewerker regelmatig contact onderhoudt. Deze contactpersoon kent op zijn beurt in Nederland twee persoonlijke contactpersonen van de betreffende medewerker, met wie hij zich in verbinding kan stellen als zich zaken van persoonlijke aard voordoen.

BIJLAGE 1

Vragenlijst

Als het antwoord op een vraag overeenkomt met het aangegeven signaalantwoord dient een goede afweging te worden gemaakt of dit een aanvaardbaar risico betreft.

	Signaal- antwoord
1. Wordt er veel alleen gewerkt?	ja
2. Is aanvullende communicatie-apparatuur noodzakelijk?	ja
3. Is er een universitair contactpersoon en is deze op de hoogte van de gegevens van de twee privé-contactpersonen?	nee
4. Bestaat er gezondheidsrisico door de wijze van voeding en bereiding daarvan?	ja
5. Is er sprake van bijzondere (werk)omstandigheden (hitte, koude, UV-straling, hoge vochtigheidsgraad)?	ja
6. Geven de terreinomstandigheden aanleiding tot het treffen van voorzorgsmaatregelen (vulkanisch gebied, moeras, jungle)?	ja
7. Leveren de aanwezige flora en fauna extra risico's op (parasieten, reptielen, insecten, giftige planten)?	ja
8. Leveren de lokale transportmiddelen risico's op (auto, brommer)?	ja
9. Worden er bijzondere eisen en technieken aan het werk gesteld (duiken, klimmen, varen, navigatietechnieken, algehele conditie i.v.m. trekken)?	ja
10. Is er sprake van werken in grond (putten, sleuven, riolering verontreinigde grond)?	ja
11. Is er sprake van werken op hoogte (steigers, bomen, rotsen)?	ja
12. Zijn er hulpmiddelen nodig zoals chemicaliën en/of brandstoffen (gebruik, opslag, transport)?	ja
13. Moeten er bepaalde machines of gereedschappen worden gebruikt (grondverzetmachine, motorkettingzaag, boormachines)?	ja
14. Zijn er materialen in gebruik die gekeurd/geïnspecteerd moeten worden (bijvoorbeeld duikapparatuur)?	ja
15. Is er een instructie in het gebruik van de toegepaste materialen?	nee
16. Zijn er persoonlijke (beschermings)middelen nodig (handschoenen, helmen, valbeveiliging, lampen, warme kleding)?	ja
17. Zijn er EHBO-middelen aanwezig (verband, ontsmettingsmiddelen)?	nee
18. Is er sprake van intensief contact met de lokale bevolking?	ja
19. Wordt er gewerkt in de gezondheidszorg?	ja

Als de antwoorden vragen oproepen met betrekking tot aanvaardbaarheid van de risico's, dan kunt u zich hiervoor wenden tot de Interne Arbodienst/GBGD

BIJLAGE 2

Nuttige boeken / folders

Wijs op Reis, Ministerie van Buitenlandse Zaken, laatste uitgave

Hoe blijf ik gezond in de Tropen, Koninklijk Instituut voor de Tropen, 1998, ISBN 90 6832 114 5.

Hoe blijf ik gezond in de hoogte, Koninklijk Instituut voor de Tropen, 2001, ISBN 90 6832 104 4

Reizigersgeneeskunde, Prof.dr. J. Huisman, Samsom Stafleu, 1998, ISBN 90 6016 814 3.

Travellers' Health, Dr. Richard Bawood, ISBN 01 9262 247 1.

Adressen/telefoonnummers/websites/e-mailadressen

Koninklijk Instituut voor de Tropen:
020 568 84 74 of pr@kit.nl
www.kit.nl

Inter Consultancy Bureau:
22 25

De Universiteitsbibliotheek heeft in de Thiele-afdeling algemene informatie die tijdens openingsuren kan worden geraadpleegd:
Witte Singel 26-27
28 01
<http://ub.leidenuniv.nl/>

Specifieke informatie over Zuid- en Centraal Azië:
bibliotheek van het Instituut Kern
Nonnensteeg 1-3,
25 02
of
bibliotheek van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (met name Zuid-Oost- en Centraal Azië)
Reuvenplaats 2
22 95
<http://tlvlbs.leidenuniv.nl/>

Informatie over Afrika:
Afrika Studie Centrum
Pieter de la Courtgebouw/Wassenaarseweg 52
33 54 of asllibrary@rulfsw.fsw.leidenuniv.nl

Informatie over het Verre Oosten:
bibliotheek van het Sinologisch Instituut
Arsenaalstraat 1
25 34
www.let.leidenuniv.nl/tcc/

Informatie over het Oude Nabije Oosten:
bibliotheek van het Nino
Witte Singel 24/25
20 39
www.leidenuniv.nl/nino/nino.html

Landeninformatie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken:
070 348 47 70
www.minbuza.nl (reizen).

Landelijk Coördinatiecentrum Reizigersadviesing (LCR):
www.lcr.nl

Informatie over de IAMAT:
www.iamat.org/

Informatie over de Arbowet en de Arbodienst:
www.arbodienst.leidenuniv.nl

Adressen en telefoonnummers personeelsdiensten

Voor vragen en voor verdere informatie kunt u contact opnemen met uw eigen personeelsdienst. Hierna volgen de adressen en telefoonnummers:

Bestuursbureau

Expertisecentra

- ICS
- *Vastgoed*
- *International Office*
- *Campus Den Haag*

Rapenburg 70

(527) 31 34 / 31 99

Informatiseringsgroep

Niels Bohrweg 1

(527) 70 09

Universiteitsbibliotheek

Witte Singel 27

(527) 27 93

Universitair Facilitair Bedrijf

Stationsplein 240

(527) 33 33 / 32 89

Faculteiten der

- *Archeologie*
- *Godgeleerdheid en*
- *Wijsbegeerte*

Cleveringaplaats 1

(527) 20 94 / 20 95 / 27 80

Zie ook onder Letteren

Faculteit der Kunsten

Rapenburg 38

(527) 30 84

Zie onder Bestuursbureau

Faculteit der Letteren

Cleveringaplaats 1

(527) 20 94 / 20 95 / 27 80

www.letteren.leidenuniv.nl >

Medewerkers >Personeelszaken

Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Steenschuur 25

(527) 76 14 / 76 15 / 76 16 / 78 09

Faculteit der Sociale

Wetenschappen

Wassenaarseweg 52

www.fsw.leidenuniv.nl >

organisatie > P&O

Faculteit der Wiskunde en

Natuurwetenschappen

Niels Bohrweg 2

www.Science.leidenuniv.nl >

Informatie voor medewerkers >

Dienst P&O

Faculteit der Geneeskunde

LUMC

Albinusdreef 2

Divisie 1 en 5

526 21 30

Colofon

Redactie en productie: Expertisecentrum ICS

Tekst: Dienst Veiligheid en Milieu en Bestuursbureau

DTP en grafische productie: UFB/GrafiMedia; zesde druk mei 2005.